

HANNES KORJUS

hannes@td.lv

Ludzas igauņi, skolu, pārtautošanas un izloksnes jautājums Latgalē XX gadsimta 20.–30. gados

Par Ludzas igauņu skolas dibināšanas plāniem varēja uzzināt jau no P. Volaines 1925. gada raksta “Ludzas igauņi”/Lutsi maarahvas (sk. P. Voolaine. Lutsi maarahvas//Eesti Kirjandus, 1925, nr.9, 372-379. lpp.). 1925. gadā (visdrīzāk – jūlijā – autora piezīme) Pildas un Nirzas igauņi esot snieguši Igaunijas Republikas konsulam Latvijā (konsuls Kukk – autora piezīme) lūgumrakstu par iespēju mācīties igauņiski Latvijā. Konsuls paziņoja Volainei, ka Latvijas izglītības ministrs un valdība esot šajā jautājumā pozitīvi noskaņoti, ja Latgales pierobežas joslā – pie Krievijas robežas – dzīvotu igauņi, tamdēļ esot gatavi atbalstīt igauņu izglītību dzimtajā valodā un tautas pašapziņas veicināšanu.

Bet 1932. gadā laikrakstā “Latgales ziņas” (01.07.1932) tika publicēta ziņa par Ludzas apriņķa skolām, autors – skolotājs Jūlijs Ozols: “Pie Filandmuižas 4-klases pamatskolas atvērtas igauņu paralēlklases. Tātad jauna minoritāte! Pildas pagastā agrākos laikos esot uz dzīvi apmetušās vairākas igauņu ģimenes. Vecākā paaudze gan igauņu valodu vēl protot, bet jaunā vairs nē. Pagājušajā gadā Pildas pagastā bija iebraucis kāds igauņu students¹, kurš par igauņiem bija reģistrējis vai puspagasta. Vēlāk daudzi no reģistrētiem, nojauzdamī šī kunga istos nolūkus, rokām un kājām vaļā no viņiem uzspiestās igauņu tautības. Pēc vietējo iedzīvotāju izteicieniem, ka igauņu paralēlklases, tā arī privāta poļu pamatskola atvērta tikai latviešu bērnu pārtautošanai.”²

Šis augstākminētais “igauņu students” visticāmāk bija P. Volaine (jeb *Paul Voolain*). Viņš bija tas, kurš vēlāk veda Ludzas igauņu jaunatni uz Igauniju, lai tie Igaunijā iegūtu izglītību. 2. Latgales pārpoļošanas/pārtautošanas jautājumu kontekstā nav sastopams jēdziens “pārīgauniskošana”, it īpaši kā “arheoloģisks arguments” Ludzas igauņu un viņu skolu kontekstā. Piemēram, Raula Šnores atzinumi arheoloģisko pētījumu rezultātu ideoloģiskās interpretācijas kontekstā bija pietiekami “nomierinoši”: “Latgalē vēl līdz mūsu dienām nav izdevies nevienā gadījumā konstatēt drošus latviešu ciltīm piederošus agrā dzelzs laikmeta uzkalniņu kapus, kaut gan ir senlietu atradumi, kas pēc sava rakstura pilnīgi iederas uzkalniņu kapu kultūras grupā”³.

Varbūt zināmu “indulgenci” Latgales igauņiem sniedza Augusts Tentelis: “Igauņi kā ugro-somu tautas daļa, cik vērojams, ir Baltijas jūras austrumpiekrastes agrākie iedzīvotāji. Latvieši, cita tautu celma piederīgie, bez šaubām, ieradušies vēlāk un tā iespiedušies citu tautiņu apdzīvotās vietās un pamazām spiedušies uz ziemeļiem. Pats par sevi saprotams, ka šāda iespīšanās, vairāk gan pakāpeniska, nekā spēja, nevarēja radīt draudzības un labas kaimiņu jūtas. Mūsu politikas, saimnieciskās un kulturālās dzīves vadītāju uzdevums ir visnotaļ gādāt, ka abu tautu saprašana būtu pilnīga un viņu abu gaitas saskaņotas. Latvijas un Igaunijas dzīves vajadzības vistaisnīgāk formulējis bij. Igaunijas ārlietu ministrs, Latika kungs “Kur Latvija, tur Igaunija; kur Igaunija, tur Latvija. Lai tas vienmēr tā būtu!”⁴

Literatūras “procesā” notika debātes par t.s. veco un jauno Latgales tematiku. Par raksturīgu piemēru var kalpot Ādolfa Ersa stāsts “Par tēvuzemi”// Sējējs, nr. 7, 1937, kas raksturo dažas būtiskākās izpausmes jaunajā Latgalē – kādām jābūt jauniem/moderniem baznīckungiem un kādi ir Latgales modernizācijas kavēkļi: “...Pagatne latgaliešus atšķēlusi no pārējiem latviešiem; un vajadzīgs ilgs darbs, lai plaīsa izlīdzinātos. Izloksne, ticība, pār-

¹ Šis igauņu students varēja būt P. Volaine (Autora piezīme).

² Skolotājs J. Ozols. Par Ludzas apriņķas pamatskolu stāvokli un darbību 1930/31 mācības gadā. NB! Tas pats raksts tika publicēts arī žurnālā “Audzinātājs” (sk. Jūlijs Ozols. Audzinātājs, nr. 1, 1932, 23. lpp., igauņu studenta vietā ir rakstīts Tērbatas students).

³ R. Šnore Latvijas senvēstures pētīšanas darbs valsts pastāvēšanas 20 gados//Senatne un māksla, nr. 4, 1938, 54. lpp.

⁴ A. Tentelis Vēstures pamati Latvijas un Igaunijas draudzībai//Latvijas-Igaunijas Biedrības mēnešraksts nr.1/1933, 19. lpp.

⁵ Ā. Erss Par tēvuzemi Sējējs, nr.7, 1937, 727–728. lpp.

tautošana...”⁵ Ādolfs Erss ir atradis to trīsvienību, visu lietu kavēkli – Izloksne⁶, ticība, pārtautošana... Vien Alfreds Goba, aplūkojot A. Ersa stāstu izlasi “Vecā Latgale”, ar zināmu maigumu uzskata, ka “īsto – arī vecās Latgales – vaigu nolemts parādīt pašiem latgaliešiem”... Ja tādi, protams, būs...

⁶ Sal. “Latgales prese vienu laiku ļoti nopietni pārrunāja izloksnes jautājumu. Šīs pārrunas izsauca jauno rakstnieku soli, kuri savus darbus sāka iespiest latviešu laikrakstos un izdot atsevišķos krājumos nevis izloksnē, bet vispārējā rakstu valodā. Daudzās polemikās izskanēja daudz un dažādas domas, gala rezultātā izbīdīdamas divus pretējus slēdzienus, proti: 1) izloksne paturama un kultivējama joprojām un 2) izloksne atmetama rakstos un sekmējami visi ceļi, kas ved tuvāk pārejai uz vispārējo rakstu valodu. Pirmo domu izteica un aizstāvēja vecā un vidējā, otro – jaunākā Latgales latviešu paaudze. Vienošānās, varbūt, nebūtu notikusi nekad, ja 1934. g. 15. maijs neienestu skaidrību un noteiktību visu latviešu attiecībās. Apliecinot savu uzticību vadonim, Latgale jau tai pat maijā ar savas sirds asinīm rakstīja vienu no skaistākajām lapas pusēm savas vēstures grāmatā: “Viena tauta — viena valoda!””//Alberts Sprūdžs. Valodas jautājums Latgalē// Straume nr. 14, 1935, 3. lpp.